

Простичко за гипса

инж. Орлин ТОДОРОВ

Преди двадесетина години, като студент, се разхождах с баща си – стар майстор-гипсджия по „Найчо Цанов“ – улица, почти заличена от трасето на софийското метро. Вехти, олющени сгради с останки от някогашна хубост, нащърбена рустика, опаднали канелюри и покривни первази. Ограждаха старите тротоари. „Ех“ – чух го да казва – „ако са живи старците, дето са мазали тия къщи, вече да са на по 100 години...“. „Луд“ – викам си – „какви мисли могат да го вълнуват, гледайки тия порутини, които плачат да ги изгребе багер и да разчисти място за нов проект“. Младостта за съжаление няма сантименти и не схваща, че човек, прекарал години заедно с вартата, гипса и пясъка, измазал не една сграда, удържал не една победа, може да виж-

да поезия в тези материали. Те вече са много повече от обикновена суровина – гипсът е ГИПС, а мистрията – перо в ръката на художник. Но след години, прекарани в съприкосновение със строителните материали, разбрах, че ако обичаш това, с което се занимаваш и вложиш в него емоция и душа, то ще придобие други очертания за теб.

Ще разкажа от свое име и от името на фабриката, за която работя днес, моята история за гипса.

Надявам се това да събуди любопитство у онези, които никога не са поглеждали нещата от този ъгъл и за които това са досадни материали, дето цапат, изгарят кожата, причиняват неприятни екземи, нямат изчеткване от обувките, а докато ги работиш, (особено гипса) те „гонят“ по петите да приключиш бързалото за „една цигара време“. И така, добре дошли в малкия свят на калциевия сулфат с малко кристална вода, иначе казано в малкия свят на гипса. В приро-

дата гипсът се среща често, както на повърхността, така и под земята. Добива се под формата на гипсов камък, който се мели и пече.

На Балканите природният гипс се среща

по оста Етоликон - Амфилохия в Гърция, Дебър в Македония, Кошава у нас до Турда в Румънска Трансилвания. В Турция е относително далеч – чак в Анкара, но пък го има в изобилие; В европейската част почти го няма, а в Унгария и Сърбия напълно отсъства. Това предопределя и историческото деление на страните на „гипсови“ и „негипсови“. Сърбите, унгарците и отчасти турците обичат работата с варови разтвори и владеят изкуството им изтънко. У нас и в Гърция горещо обичат гладко изпердашените гипсови стени.

В България находището се е гмурнало на 300 м дълбочина на едно единствено място -

до село Кошава, Видинско. Разработва се от началото на 70-

години до наши дни по относително сложен начин, тъй като се изисква и грижа за изчерпаните галерии и предпазване от нахлуването на Дунав в тях. Според легендите, науката за работата с гипс е пренесена от старите трънски майстори, учили занаята в Италия в края на 19 век. Доколко това е истина е спорно, но определено звучи добре, още повече, че дори има предания как флорентинските ваятели са криели занаята си, но наблюдателните и будни трънчани само с едното гледане и чиракуване са откраднали тайните.

По-възрастните гипсджии като аксиома повтаряха, как майстор се става за около десет години -

пет години да се научиш да бъркаш разтвора, четири години да се усвои хвърлянето на стената и останалото за една година. Това е предполагало чиракуване още от 14-15 годишна възраст, така че новоизпеченият майстор да има куража да поведе своя бригада към 25-тата си

година. До социалистическите промени, поради относително ограничените обеми строителство, майсторите по скелетата са били основно трънчани, като били и профилирани по села. Поради това, че занаятът е предаван от баща на син и на внук, отделните селца около Трън са се делели буквално на села на гипсджии, хастарджии, коминджии, покривджии и др., свързани с тесни кланови връзки помежду си. До преди тридесетина години, ако чуеш името на голям майстор в даден занаят, можеше с голяма доза точност да предположиш, от кое трънско селце е родом той. Майсторите са работели с един вид обикновен печен гипс, независимо от нуждите. Поради относително високата му цена са се прилагали предимно варови шпакловки. Гипсът е бил използван основно за пластични украшения, розетки, пиластри, корнизи. Даже в случаите, когато е имало нужда по-голям пълнеж, той се е правел на вар и само последния фин слой е бил гипсов. И най-мал-

кият пълнеж извън признатия се е доказвал с протокол, а разходът – с предаване на употребените торби.

Основно умение е било теленето на шаблон, като в някои случаи развитостта (разгъвката) му е била над 1 м. По няколко майстори и калфи са хващали шаблона и с египетско усилие са го тикали по скелето – понякога и на значителни височини. За пример бих посочил рамките на сценичните отвори в Народната опера / арх. Лазар Парашкеванов / или Народния театър / арх. Мартин Дюфлер /, които повечето от нас даже и не забелязват, но са висша форма на майсторство. Последните сантиметри преди ъглите са се довършвали на ръка със специален инструмент наречен къштере, който все още може да се види в багажа на старите майстори. Даже е имало специализирани къшчари, които са правели по цял ден само това – оформянето на ъглите. Някои още помнят за онзи бригадир, който така добре бил усвоил правенето на ъгли, че даже не си свалял самото, докато работел.

Друго интересно приложение на гипса тогава е било направата на изкуствен мрамор – евтин заместител на истинския. И днес в по-старите софийски кооперации може да се видят мраморни фойета, които са направени през годините от обитателите. Под тържествения лицев слой ярко се белее гипсът от който е направена имитацията.

Следва продължение

* С този материал авторът се надява да отвори дискусия по темата

Статуя на майстора строител в центъра на Трън. Типичен образ от превоенна България. На гърба си не носи автомат, а бичкия

Фасадата на профсъюзния дом на строителя на бул. „Хр. Ботев“. Показани са типични сцени от онези години: вляво инженерът с пергела, зидарите, общият работник носи тухли на гръб със самарче

Простичко за гипса ...

инж. Орлин ТОДОРОВ

Продължение от бр.27

След победата на социализма настъпва Прелом. Трябва да се строи бързо и много, а също, ако е възможно, без пари. Идва времето на Единните трудови норми, на стахановските рекорди. Като вятър се носят имената на Стаханов. Зидарят Фердо Стоименов успява да изида вместо обичайните 3 куб.м на ден 13 куб.м и това е официално документирано. Тайната е проста. Вдигнато е скеле и е изидана стена до нивото на кръста. Опънати са конци, забъркан е разтвор, чираците чакат с тухлите. Фердо слиза

от Волгата, качва се на скелето и чираците подават тухлите, разнасят варта, рекордьорът опъва три бързи реда. Останалото е проста математика - толкова тухли единички за толкова време - рекордът е неоспорим. Нормата трябва да се вдигне. Фолклорът твърди, че пролетариатът се е отблагодарил както трябва на челника и му е хвърлил заслужен бой, но тенденцията е ясна - идват времена на рекорди. Спомням си разказа на един стар мозайкаджия за културния дом в Ихтиман, където майсторел стъпалата. С мерак, здраво, за столетия. Само че бавно. Идва техникът и му казва: „не си за мен ти майсторе, друго се търси сега. Кой ти гледа здравина, срок гоним.“

Това се търси тогава. А който търси, намира. И се наричат едни майстори, завър-

шили бърз ПУЦ. Както казваше един гипсаджия, „добре че е частното, за да научим занаята.“ Строителният фолклор разказва случая за студентите-бригадири, които трябвало да шпакловат за норматив тоалетните на един панелен блок в „Надежда“. Само че за беля водопроводните щрангвече вече били монтирани. Студентската мисъл обаче бързо измислила изход в два варианта - забърква се кофа гипсов разтвор, след което нанасянето става или с метла, или с чифт строителни ръкавици - екстракт на строителната мисъл. Флорентинските (а и старите трънски) майстори биха ахнали.

В тези години трайно в строителната лексика навлизат глаголи като „клепам“, „плескам“, „мазундря“ - вярно отражение на качествени-

те изменения в бранша. Някой ще попита, защо разказвам всичко това. Защото това е пиперът на занаята, това е романтиката, това те кара да обикнеш тези тежки и груби професии и да се влюбиш в гипса за цял живот. Защото това е цял един свят, който не се състои само от цена на тон или квадратен метър, разходна норма, отстъпка и прочее. По този начин се надявам и бъдещите клиенти на нашата гипсова фабрика да обикнат нейните продукти.

Но да се върнем на нашия разказ. До към края на шейсетте години гипсът идва основно от малко находище около Раднево, което върви към изчерпване. Тогава се разработва мина Кошава, работеща и до днес. Материалът е дефицитен и за домашен ремонт найлесно се намира чрез „откло-

Ето го и шаблона- вляво за корниз, вдясно за лайсна заедно със споменаваното къоштере горе. Този шаблон е малък. Някоу са огромни и един човек е малко за да го бутта

няване” от някой строителен обект. Това е времето на масовото заселване на панелните комплекси, ударното разкрасяване на холовете и спалните с типови розетки, перделъци и корнизи – разцвета на гипсовата конфекция. И до днес около женския пазар от ония времена съществуват гипсови ателиета за готово отлети орнаменти. Гипсовите украси са задължителни за сощлукса – също като секцията, кристалните съдове, а апартамент без гладко шпакловани стени е пълен абсурд. Частният майсторлък е в пълен, бсолютен и нерушим разцвет ...и така до демократичните промени.

Тогава изведнъж освен политическия и икономическия следва и културен шок. След няколко години на безпътица, безработица и хаос, дър-

жавата и частният бизнес започват да се стабилизират. Най-предприемчивите бизнесмени в строителството, макар и плахо, се поотърсват от провинциалните си комплекси и започват да се интересуват и опознават нови строителни материали. Западните глобални компании, търгуващи с тези продукти, предпазливо навлизат на пазара, създавайки чисто представителни бюра с по един двама служители. За първи път започва да се прокрадват изказванията, че гипсът и варта не са основни строителни материали, а суровини. Плавно настъпва времето на СТРОИТЕЛНИТЕ СМЕСИ

Следва продължение

** С този материал авторът се надява да отвори дискусия по темата*

Бригада гипсаджии на строежа на централна гара София, 1975 г. Тодор Живков нарежда: "Стройте така, че сто години да не ни се налага да строим нова гара"

Таванът на същата гара днес. Буквална среща на две поколения материали. Вдясно е старият, от чист гипс имитация на черупчест варовик, вляво нов минералфазерен таван

Простичко за гипса...

инж. Орлин ТОДОРОВ

Продължение от бр.29

Настъпва, но наистина плавно. Следва един период от около 7-8 години, когато понятията „суха смес“ и „машинна мазилка“ са по-непознати и екзотични от японска билка против уроки. Никакви увещания не помагат. Ръчното мазане и шпакловане е изморителен, тежък и бавен процес, но браншът е не-прек-ло-нен: вярно е, че новите материали са по-лесни и бързи, но цената им е не-земна, има срок на доставка, а и трябва да се плаща предварително цял камион. На всичко отгоре е необходимо използването на машини – с целия комплекс от изисквания – за обслужване, текущи ремонти, налягане на водата, нормално хранване и пр. – неща, обикновени, но трудни за постигане през тези години. Много малко клиенти са склонни да дадат пари за продукт, който на практика дава същия резултат. Бъзвина за сега не се търси. А

и стоките и машините идват от някакви надоблачни алпийски фабрики, отдалечени на стотици километри.

Задачата е ясна - трябва да бъдат ентузиастични. Такива за радост се намират измежду онези, които, подгонени от несгодите през първите години след промените, са се трудили като гастарбайтери по немските строежи по дванадесет часа на ден и вече са отворени за някои новости. Те с готовност се хвърлят в пропагандната война срещу остарелите методи и материали, които между нас казано, са си напълно удачни, само са по-непроизводителни.

Започват се чисто просветителски акции, демонстрации, обучения, раздаване на листовки и позиви с надеждата нещо да се промени. Неблагополучията са не едно или две – нещо нормално при налагането на толкова новости наведнъж.

През този период работех за голяма западна фирма, производител на гипсови смеси и мазилкополагаща техника. Помня като днес случая, когато поради лошо разчетено обогруване, машината ни ту спи-

Ето я и сероочистката на седми и осми блок

раше, ту тръгваше заради слабия напор на водата и половин тон мазилка отиде в три квадратата стена. „Браво момчета“ – беше казал техникът – „ако ви плащаха на кубик, грешка нямате!“ Друг път, в хаоса на обекта, бяхме изгървали една машина от хаспела от дванадесетия етаж и събирахме частите ѝ по целите „Златни пясъци“. Но така или иначе, „в шеги и закачки“, се заредиха първите обекти. Първоначал-

но се брояха на пръсти, после пръстите взеха да не достигат. Някъде към средата на последното десетилетие започнаха да се използват индустриални количества машинни гипсове и ръчни шпакловки. Пазарът излезе от „романтичния“ период и здраво стъпи на комерсиална основа.

И полека лека се зароди идеята тези продукти да се произвеждат и у нас. Само че от къде да се намери суровина-

В небето излиза чист бял пушек - неочистеният е силно жълт

та - находището е само едно? И тук на помощ идва една неподозирана доскоро, но от години използвана на запад възможност.

През 60-те години на миналия век Тодор Живков гордо заявява – „Който не познава ТЕЦ „Марица Изток 2“, той не познава съвременна България“. Оказва се, че наистина е така. Големият Източно-маришки енергиен комплекс, чието начало е положено с ТЕЦ „Първа Комсомолска“ през 1959 година на основата на съветски, чешки и немски проекти, гори относително некалорични лигнитни въглища. За жалост те са богати на сярна (до около 2,5%) и при горенето им се отделя серен двуокис. През социалистическите години на този проблем не се отделя внимание. Но с присъединяването ни към най-различни протоколи и конвенции се оказва, че изхвърлянето на серен двуокис трябва да се намали драстично.

Утвърден от години метод е използването на сероочистващи инсталации, работещи с варовик. В резултат като отпаден продукт се получава чиста гипсова каша. Осушена или не, тя се депонира и не служи за нищо, освен ако... Точно така: анализите показват, че гипсът, получен при сероочистването, е с отлични показатели и с радиационен фон, по-нисък от природния, така че осушен до около 10% влажност, е прекрасна суровина за всякакво потенциално производство. На всичкото отгоре е и евтин, и се добива в средата на България.

Това, което природата създава за стотици години, тук става за часове. Няма романтика, няма поезия, но има бизнес. Не е нужно да си гений за да събереш две и две. Трябва решителност, търпение, средства и последователност, за

да се възползваш от ситуацията, а и солидна доза кураж, за да си първата българска фирма, „дръзнала“ да навлезе във „великите ловни полета“ на големите.

Ние, от „Техногипс“, не се считаме за гении. Но се надяваме да сме събрали „две и две“ и да успеем да въведем в експлоатация една сериозна гипсова фабрика. Историята на проекта започва някъде през 2006 година, когато се вижда, че има смисъл от вътрешно производство на гипсови продукти - пазарът расте с устойчиви темпове, а у нас, както вече казахме в началото, гипсът е национална слабост. Още повече, че ТЕЦ „Марица Изток 2“ разполага и предстои да трупа големи количества тецов гипс. След обстоен анализ и на пазара на гипскартон бързо е взето инвестиционното решение и някъде от есента на 2007 година започва строежът. Минават година и половина на усилен строеж, съпроводен с всичките „екстри“, които съпътстват едно подобно начинание. Въпреки трудностите, край на строежа приближава.

През есента на 2009 година се надяваме да прережем лентата на един завод на световно и над световно равнище за около 15 милиона м2 картон и стотина хиляди тона смеси. Някой би попитал: „какво ще ги правите?“ Ще ги продаваме естествено. Вярваме във фундамента, който сме положили. Техниката, на която разчитаме, е от утвърдени лидери в индустриалния бранш - Grenzebach, M-Tec, Haver&Boecker. Техни-те лога стоят по машините на утвърдените производители на сходни продукти. Оттам ната-тък –каквото сабя покаже, както е казал поетът.

* С този материал авторът се надява да отвори дискусия по темата

Тонове гипс чакат на отвал да бъдат преработени

Градим заедно.

ТЕХНОГИПС ЕАД
производство на гипс